

УДК 343.412:179.7(045)

ГУЦАЛ І.Ю., студентка Навчально-наукового Юридичного інституту
Національного авіаційного університету

ПИТАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Анотація. Стаття присвячена питанню доцільності легалізації евтаназії в Україні. На прикладі країн Європи та Америки було здійснено аналіз явища евтаназії, його впливу на законодавство та суспільство. Автор зазначає особливості проведення евтаназії в кожній проаналізованій країні. Як висновок, автор обґрунтовує неоднозначність зазначеного питання та звертає увагу на ризики, які можуть виникнути у результаті легалізації евтаназії в Україні.

Ключові слова: евтаназія, активна евтаназія, пасивна евтаназія, суспільство, закон, легалізація.

Summary. This article is devoted to the issue of euthanasia legalization expediency in Ukraine. On the example of countries in Europe and America, an analysis was made of the phenomenon of euthanasia, its impact on legislation and society. The author highlights the peculiarities of euthanasia in each analyzed country. As a conclusion, the author substantiates the ambiguity of this issue and draws attention to the risks that may arise as a result of the legalization of euthanasia in Ukraine.

Keywords: euthanasia, active euthanasia, passive euthanasia, society, law, legalization.

Аннотация. Статья посвящена вопросу о целесообразности легализации эвтаназии в Украине. На примере стран Европы и Америки был проведён анализ явления эвтаназии, его влияния на законодательство и общество. Автор отмечает особенности проведения эвтаназии в каждой проанализированной стране. Как итог, автор обосновывает неоднозначность указанного вопроса и обращает внимание на риски, которые могут возникнуть в результате легализации эвтаназии в Украине.

Ключевые слова: эвтаназия, активная эвтаназия, пассивная эвтаназия, общество, закон, легализация.

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України та міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, найважливішим природним правом людини є її право на життя. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [1]. Саме тому у нашій державі евтаназія є кримінально-караним діянням. Такий склад злочину, поки що, не регламентований Кримінальним Кодексом України, але теорія кримінального права визначає, що добровільна згода людини на позбавлення її життя не виключає карності діяння і, як правило, кваліфікується за ст. 115 КК України як умисне вбивство [2]. Хоча, в деяких сучасних країнах світу дане явище вважається нормою і давно легалізоване на законодавчому рівні. Порівняльний аналіз показників, які стосуються наслідків евтаназії в країнах, де вона легалізована дасть змогу зробити висновок щодо доцільності регламентації даного явища в Україні.

Результати аналізу наукових публікацій. Питання евтаназії досліджується не лише юристами, а і медиками, філософами, соціологами. Дане явище було предметом дослідження таких науковців, як А. Пронін, Р. Стефанчук, О. Пунда, О. Олейник, Д. Мельников, Л. Черна, А. Сухолуцкий, Б. Ентин, Т. Самсонова, Н. Жукова, М. Ткач та інші.

Метою статті є аналіз розвитку явища евтаназії у деяких іноземних державах та доцільності реалізації в Україні практики припинення лікарем життя людини, яка має невиліковне захворювання, на задоволення її прохання в безболісній або мінімально болісній формі припинити страждання в Україні.

Виклад основного матеріалу. У наш час термін “евтаназія” дедалі частіше зустрічається не тільки у професійному спілкуванні лікарів, юристів, політиків, а й у дискусіях звичайних пересічних громадян. Загалом під евтаназією розглядають практику припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає на невиліковне захворювання, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань [3]. Даний термін використовується уже давно. Його запровадив англійський філософ Френсіс Бекон ще у сімнадцятому столітті. “Евтаназія” – в перекладі з грецької, означає “добра смерть”, проте, як свідчать історичні факти, це не завжди було так.

Ще в давній Спарті подібним способом позбавляли життя слабких та хворих немовлят. В племенах з первіснообщинним ладом вбивали людей літнього віку, які ставали кволими та були тягарем для нового покоління. Сумний досвід зловживання евтаназією в фашистській Німеччині змушує і сьогодні не тільки німців, але й увесь світ здригатися при згадці про звірства, вчинені під маскою гуманізму [4, с. 186]. Проте, навіть беручи до уваги подібний негативний досвід наших попередників, дане явище знаходить багато прихильників у сучасному світі.

Розрізняють два основні види евтаназії: пасивна евтаназія (умисне припинення лікарем терапії, яка підтримує життєдіяльність пацієнта), активна евтаназія (введення смертельно хворому медичних препаратів, або інші дії, які тягнуть за собою швидку та безболісну смерть). До активної евтаназії часто відносять і самогубство з лікарською допомогою.

Насправді актуальним питання евтаназії стало лише у ХХ столітті. Саме тоді було здійснено перший досвід її легалізації, а також практичного використання всупереч чинному законодавству.

Упродовж ХХ століття пасивна евтаназія використовувалась у більшості країн світу. За результатами соціологічних досліджень 1998 року, що були опубліковані в Міжнародному медичному журналі, 40 % смертей тяжкохворих припадає на факти застосування пасивної евтаназії. Пацієнти помирали “за попередньою домовленістю” з медиками або внаслідок офіційної відмови в лікуванні, або за допомогою ліків, що прискорювали летальний кінець [5].

Розвиток активної евтаназії відбувався дещо іншим чином. Умертвіння хворого зі співчуття дозволялось ще Кримінальним кодексом Радянської Росії 1922 р. Проте, з часом таке право було скасовано. Евтаназію, зазвичай, застосовували у концтаборах для масового знищення євреїв, які через важкі хвороби не могли виконувати свою роботу. Міжнародний військовий трибунал у Нюрнберзі кваліфікував дії таких “лікарів” як злочин проти людства.

Після Другої світової війни евтаназія була легалізована тільки у 1977 р., коли в США (Каліфорнія) було ухвалено перший в світі закон “Про право людини на смерть”, згідно з яким було дозволено здійснення пасивної евтаназії. Сумнозвісний приклад доктора Джека Кеворкяна із США (“Доктор смерть”), якого шість разів засуджували до ув’язнення за використання активної евтаназії для 130 осіб і стільки ж разів виправдовували, поступово перетворився у феномен соціального замовлення смерті [6, с. 8].

Наразі практика застосування евтаназії поширена у багатьох країнах світу. Яскравим прикладом є Нідерланди. Після довгих вагань і переговорів у цій країні евтаназію легалізували на законодавчому рівні у 2002 р. Крім того, допомога у скоєнні самогубства у Нідерландах теж не карається законом.

При цьому для проведення евтаназії необхідне дотримання основних вимог: пацієнт повинен бути невилковно хворим, страждати від “нестерпного” болю та не мати ніякого шансу на одужання. Така особа повинна бажати настання своєї смерті, знаходячись при здоровому розумі і наполягати на цьому протягом певного періоду часу.

Дане явище вже декілька років поспіль вдало регулюється чиним законодавством Нідерландів і єдиним спірним питанням в даній сфері досі є вік, з якого можна застосовувати евтаназію. Наразі допустимим віком визначено 12 років (за згодою батьків).

Швейцарія також є країною, в якій право на смерть закріплене на законодавчому рівні. Сьогодні на швейцарських сайтах, в мережі Інтернет, можна придбати путівку з метою евтаназії в один кінець. Згідно із місцевим законодавством, надання допомоги в акті самогубства за умов відсутності особистих корисних цілей не забороняється. З такою метою сюди приїжджають іноземці, оскільки це єдина країна світу, де евтаназія дозволяється для жителів інших країн [7]. В деяких країнах сучасної Європи, де евтаназія заборонена, існує офіційний алгоритм її здійснення: маючи довідки, які засвідчують наявність невилкової хвороби у пацієнта та бажання даної особи покинути цей світ, він може звернутися до лікаря за направленням до Швейцарії для проведення, безпосередньо, евтаназії.

Бельгія, країна, яка за прикладом Нідерландів прийняла закон, що легалізував евтаназію на території цієї держави, ще в 2002 р. Відповідно до закону Бельгії “Про евтаназію” її може провести виключно лікар, який тривалий час веде нагляд за невилковно хворим. Пацієнтами можуть бути тільки громадяни Бельгії, які постійно проживають в країні. Для уникнення зловживань, пов’язаних з проведенням асистованої смерті, в державі створена спеціальна комісія, яка розглядає всі випадки та уповноважена встановлювати, що медичні працівники не порушували законодавство. У 2014 році Король Бельгії підписав законопроект, який дозволяє дитячу евтаназію [9]. У 2016 році був зафіксований перший випадок застосування евтаназії до неповнолітнього.

В цілому, в США евтаназія є забороненою. Питання про те, дозволити чи ні допомогу у звершенні самогубства, було винесено на розгляд у окремих штатах. Тільки у трьох штатах США (Орегон, Вашингтон, Вермонт) легалізована активна евтаназія, але за умов, якщо смертельну ін’єкцію здійснює сам пацієнт (або випиває відповідні ліки з дозволу лікаря). Четвертий штат, де також застосовується евтаназія, проте зі значними обмеженнями – Монтана [8]. Орегон у 1997 р. став першим штатом, який дозволив допомогу у звершенні самогубства, прийнявши закон під назвою “Смерть з гідністю”. Законодавці Нью-Мексико скасували рішення Верховного Суду штату, який дозволяв евтаназію, і наразі цей законопроект перебуває на юридичній експертизі.

З 2009 року евтаназія, як активна, так і пасивна стала дозволена і в Люксембурзі. Законодавство щодо цього питання схоже на те, що і у Бельгії, в ньому підкреслюється “право лікарів на свободу совісті”.

У 2015 році, до країн, які легалізували право на смерть, приєдналась і Німеччина. Бундестаг уже давно мав намір узаконити евтаназію, проте чи не єдиним чинником, який загальмував цей процес, було історичне минуле цієї країни. Даним законом дозволена виключно пасивна евтаназія, активна досі залишається забороненою та тягне за собою кримінальну відповідальність.

Законодавство усіх цих країн щодо питання евтаназії дуже детально розроблене, проте навіть за цієї умови деякі законні процедури часто призводять до зловживань. Наприклад, у Великій Британії у 2007 році було законодавчо затверджено акт про Ментальні здібності, згідно з яким, якщо пацієнт втрачає стан здорового мислення або знаходиться у несвідомому стані, він може заздалегідь призначити собі представника, який має змогу написати заяву про пасивну евтаназію для нього. Цей акт надав можливість для відкриття нового виду бізнесу. Одна з таких організацій – “Співчуття у смерті”, що допомагає парам похилого віку оформити відповідні документи один на одного. Таке право дається не тільки родичам, а і співмешканцям, не зареєстрованим у шлюбі законодавчо, тому ця фірма використовує вираз: “той, кого ви кохаєте і той, хто кохає вас”. Норма прибутків цієї компанії складає 70 %, а це свідчить, що оформлення права на евтаназію – прибутковий бізнес [8]. Звичайно, за таких умов, заохотивши як можна більше клієнтів, фірма примножує свої прибутки. Зловживання даною нормою можливі також і з боку родичів чи співмешканців у корисливих цілях.

На початку нашого дослідження ми зазначали, що в Україні евтаназія суворо заборонена. З юридичної точки зору, відповідно до сучасного українського законодавства, евтаназія досі прирівнюється до самогубства чи умисного вбивства, яке карається позбавленням волі на строк від семи до п’ятнадцяти років [2]. Також в ч. 3 ст. 52 Основи законодавства України про охорону здоров’я мова йде про те, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії, навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [10].

Звичайно, в Україні, як і в багатьох інших цивілізованих країнах світу були спроби частково узаконити евтаназію. Проте жодна з цих спроб не закінчилась безпосередньо її легалізацією. Пригадаємо, що у процесі підготовки Цивільного кодексу України у 2003 році було здійснено спробу легалізації добровільної пасивної евтаназії у нашій країні. Однак, в остаточному варіанті дана пропозиція не знайшла свого відображення; за неофіційними даними, найвагомим аргументом проти евтаназії у той час стала можливість лікарської помилки.

З точки зору медиків, більшість українських лікарів однозначно відкидають евтаназію, вважаючи дану практику морально неприпустимою. Хоча невідомо, чи справді ці лікарі розуміють суть даної проблеми. Особливо негативно ставляться до евтаназії лікарі анестезіологи та реаніматологи. Лікарі-реаніматологи роблять усе можливе для порятунку людського життя. Вони заявляють, що борються за життя людини до моменту настання смерті головного мозку, коли зрозуміло, що врятувати пацієнта неможливо – лише тоді приймають остаточне рішення припинити спроби порятунку.

Лікарі також зазначають, що рівень розвитку медицини ніколи не стоїть на місці. Він постійно удосконалюється, що може дати змогу лікарям рятувати так званих невиліковних на сьогодні хворих. Запровадження евтаназії може пригальмувати цей розвиток, адже ні у лікарів, ні у хворих не буде мотивації продовжувати лікування, використовуючи дедалі новіші методи. Також, слід зазначити, що у випадку, коли евтаназію проводить лікар, це є грубим порушенням клятви Гіппократа, а саме положення: “я не дам нікому просимого у мене смертельного засобу і не покажу шляху для подібного замислу”.

Серед українських лікарів є і прихильники евтаназії. Частина лікарів поділяє думку, що людина за своєю волею може відходити з життя, якщо таке право вибору буде прийняте медичною спільнотою. Вони запевняють, що при вирішенні подібного питання обов’язковою є участь психіатра. Лікарі наголошують, що у випадку вибору

добровільної смерті до кожного пацієнта потрібен індивідуальний підхід, зважаючи на психічний та фізичний стан такого пацієнта.

Як бачимо, серед лікарів є як прихильники легалізації даного явища в нашій державі, так і ті, хто її не підтримує.

З точки зору звичайних пересічних громадян, також є певні протиріччя. Противники мотивують свою думку морально-етичними та релігійними переконаннями. Маємо зазначити, що більшості прихильників евтаназії важко обґрунтувати своє позитивне ставлення до неї. На нашу думку, найвагомим поясненням прихильників є те, що вони знаходяться під впливом своїх матеріалістичних поглядів на життя і переконані, що доки людина дієздатна, вона потрібна суспільству, а невиліковно хворі створюють так звані “труднощі” різного характеру і евтаназія необхідна, щоб уникнути цих труднощів.

Спираючись на вищезазначене, питання щодо доцільності легалізації евтаназії в Україні є неоднозначним. Ми спостерігаємо дві протилежні точки зору, що утворились у суспільній думці: прихильників і противників легкої смерті. Перші переконані, що евтаназія є “гідним виходом з життя”, у той час, як інші будь-який вид евтаназії сприймають не інакше як вбивство чи самогубство. Проте, якщо лікар легально буде здатний вбити людину, реалізуючи її право на смерть, чи не породить таке право низку нових проблем, ще страшніших та глобальніших?

Висновки.

Проаналізувавши досвід іноземних держав, які на законодавчому рівні уже закріпили евтаназію, спостерігаємо певні тенденції.

По-перше, до легалізації легкої смерті законодавство цих країн мало певне нормативне підґрунття або історичні передумови.

По-друге, суспільство даних держав переважно позитивно ставиться до даного явища і це вже унормовано.

По-третє, у наведених країнах питання щодо евтаназії регулюються чіткими, деталізованими нормативно-правовими актами та створюються спеціальні служби та комісії до компетенції яких відносяться виключно питання, пов'язані з евтаназією.

Таким чином, спираючись на іноземний досвід, варто все ж визнати, що ні українське законодавство, ні українське суспільство поки що не готові до такого великого кроку, як легалізація евтаназії. Дана проблема в Україні потребує, насамперед, кримінально-правової регламентації. Від вирішення цієї проблеми залежить доля великої кількості безнадійно хворих людей, які останні роки перебувають у лікарнях, фізичний стан яких діагностується як проміжний – між життям та смертю, а психічний – це безпорадність та стан глибокого відчаю. На даний момент питання евтаназії є неоднозначним і не має достатнього підґрунття для легалізації в Україні, але це лише питання часу. З удосконаленням і демократизацією правової системи цілком можливо, що законодавець закріпить право на життя і смерть. Легалізація евтаназії повинна пройти низку наукових, законодавчих фільтрів, які встановлять правила, конкретні критерії та випадки, коли таке право може бути реалізоване. Право на життя є основним правом людини, від якого залежить реалізація інших прав, тому актуальність розгляду даного питання і його обговорення є досить нагальним в сучасних умовах в Україні.

Використана література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР : за станом на 13.09.16 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5.04.01 р. № 2341-III : за станом на 13.07.17 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Олейник О. Этические и правовые аспекты эвтаназии // Юридична практика – 2001. – № 48. – (28 ноября).
4. Мельников Д. Тайны гестапо. Империя смерти / Д. Мельников, Л. Черна. – М. : Вече, 2000. – 480 с.
5. Безаров О.Т. Евтаназія в контексті медичної практики (за результатами соціологічного опитування, проведеного в м. Чернівці) // Буковинський медичний вісник. – 2005. – № 1. – С. 149-154. – Режим доступу: <http://tanat.info/eutanazija-v-konteksti-medichnoi-praktiki-24-12-2013.html>
6. Тимошук О. Наслідки евтаназії, або чи узаконять добровільну смерть в Україні? / “Дзеркало тижня. Україна”. – № 48. – (20 грудня 2013 р.) – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/family/naslidki-evtanaziyi-abo-chi-uzakonyat-dobrovilnu-smert-vukrayini-.html>
7. Сухолуцкий А., Ентин Б., Самсонова Т., Жукова Н. Как относятся к эвтаназии в других странах? – (14 октября 2013 года). – Режим доступу : <http://www.echo.msk.ru/blog/roadmap/1176606-echo>
8. Ткач М.Є. Філософське осмислення евтаназії в умовах сучасного суспільства. – Режим доступу : <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v4/v4pp209-211.pdf>
9. Эвтаназия в Бельгии. – Режим доступу : <https://evtanazija.ru/belgiya>
10. Основи законодавства України про охорону здоров’я : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

Рецензент статті: Катеринчук К.В., к.ю.н., доцент. Доцент кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового Юридичного інституту.

~~~~~ * * * ~~~~~